

Mobilizace

předválečné armády

V roce 1938

Pavel Šrámek

Otištěno: Armádní technický magazín, roč. 34, 2002, č. 10, s. 40 - 41

Mobilizace československé branné moci na podzim 1938 patří v naší vojenské tradici k nejvýznamnějším okamžikům. Přestože jí nepříznivé vnější okolnosti neumožnily proběhnout v plném rozsahu a musela být předčasně ukončena, prokázala nepochybně připravenost tehdejší armády na případný válečný konflikt a stojí za to se s ní blíže seznámit.

Vlastnímu vyhlášení mobilizace předcházela řada mimořádných vojenských opatření. Již 13. září 1938 došlo k povolání vybraných záložníků na zvláštní cvičení v míru a o čtyři dni později, tj. 17. září, nastoupil celý nejmladší ročník zálohy. Jednalo se o stejná opatření, jaká byla vyhlášena v květnu 1938 a jaká vešla do dějin pod názvem částečná mobilizace. Stále se zvyšující vojenské ohrožení státu si vynutilo 22. září vyhlášení ostrahy hranic a krátce nato také nařízení úplné bojové pohotovosti na hlavním obranném postavení, takže ještě před mobilizací byla hranice vojensky obsazena.

Po souhlasu Francie a Velké Británie došlo 23. září 1938 v noci k vyhlášení všeobecné mobilizace československé branné moci, kterou se velení armády snažilo neúspěšně prosadit již v předchozích dnech. Hlavním velitelem jmenoval prezident Edvard Beneš dosavadního náčelníka Hlavního štábu armádního generála Ludvíka Krejčího, který se vzápětí s vybranými spolupracovníky přemístil do školy v Klánovicích u Prahy. Nástup povolaných záložníků byl okamžitý, první z nich se hlásili u svých útvarů již za hodinu, čímž překonali veškeré odhady, objevili se dokonce i dobrovolníci. Výjimku představovali záložníci německé národnosti, z nichž nastoupilo během 24. září jen asi 10 až 25 %.

Neočekávaně rychlý nástup osob ze zálohy ovšem vyvolal některé problémy. V mnoha případech nebyly ještě vytvořeny přijímací komise, které by přicházející záložníky zapsaly, vystrojily a vyzbrojily, takže ti museli někdy i delší dobu čekat. Navíc vzhledem k tomu, že nastoupili po výzvě v rozhlase, nevezli si s sebou některé věci osobní potřeby (jídelní potřeby, přikrývky), které se výslovně uváděly v později zveřejněné mobilizační vyhlášce, což zavinilo materiální nedostatky u útvarů. Všeobecně však probíhala mobilizace uspokojivě a podařilo se bez zdržení doplnit na předepsané válečné počty osobami, koňmi i motorovými vozidly útvarů skupiny A, určené k přímé obraně hranice.

Dne 25. září 1938, což byl 1. mobilizační den, se objevily první nedostatky specialistů (např. řidičů) zaviněné nenastoupením osob německé národnosti. Začal také nástup dopravních prostředků pro útvarů skupiny B, tvořící záložní druhosledové svazky. Již následující den, tj. 26. září, hlásily některé útvarů na Moravě a Slovensku problémy se zajištěním dostatečného počtu koní a nákladních automobilů. I nadále se projevoval nedostatek mužstva, jelikož Němci nastoupili v počtu 30 až 70 %. Vázl i nástup osob ze Slovenska zaviněný zpožděním vlaků. V odpoledních hodinách se hlavní velitel generál Krejčí se spolupracovníky přesunul z Klánovic do prostoru Vyškova u Brna, kde vznikalo Hlavní velitelství zmobilizované československé armády. Sídlem hlavního velitele a místem, odkud se měla řídit obrana Československa, se stal zámek v Račicích u Vyškova.

Schodky mužstva se během 27. září 1938 vyrovnávaly přebytky, pokud někde vznikly, současně se rozhodlo, že některé útvarů (pochodové prapory) nebudou prozatím postaveny. I nadále se ale hlásili dobrovolníci, mezi nimi i cizí státní příslušníci. Nástup dopravních prostředků se stále komplikoval, u koní se zpožďovalo jejich přejímání a u nákladních automobilů narůstal schodek úměrný počtu nově stavěných útvarů, místy dosáhl až 50 %. Den nato, tj. 28. září, byl již nedostatek motorových vozidel, s výjimkou části Čech, kritický a zejména na Slovensku znemožňoval řadě útvarů skupiny B dosáhnout pohotovosti. Menší nedostatky přetrvávaly u mužstva, koní a selské vozby. Částečné zlepšení nastalo 29. září, kdy se podařilo vyrovnat počty osob mezi jednotlivými útvarů, takže útvarů skupiny B dosáhly v průměru asi 75 % válečných počtů a doplňovaly se dodatečně povolávanými osobami staršími 40 let. Potřeba nákladních

automobilů byla kryta asi z 50 až 70 %, přičemž mnoho vozidel bylo ve špatném technickém stavu. Snaha nahradit chybějící nákladní automobily selskou vozbou vyvolala jen další potíže spojené s jejím opožděným dodáváním a celkově špatným stavem.

Prakticky stejná situace panovala 30. září 1938. Mobilizované útvary se potýkaly především s nedostatkem nákladních automobilů a částečně selské vozby. Vázlo vyrovnávání osob, takže některé útvary měly velké přebytky, jiné naopak zase ani s dodatečně povolanými záložníky nemohly dosáhnout předepsaných počtů. Do půlnoci 30. září z mnoha stovek útvarů nedosáhlo pohotovosti celkem 123, z toho více než polovina pro nedostatek automobilů. Včasnému dosažení nástupových prostorů přitom bránily nejen problémy při vlastní mobilizaci, ale také komplikace v železniční dopravě. Řada transportů přijížděla na místo určení se značným zpožděním, některé stanice (Veselí na Moravě, Olomouc) byly vlaky zcela přeplněny.

Přes uvedené potíže, z nichž většina byla u takové rozsáhlé akce vcelku pochopitelná, se podařilo postavit všechny plánované svazky. K obraně Československa tak bylo k dispozici v rámci čtyř polních armád a zálohy hlavního velení 14 velitelství sborů, 34 pěších divizí, 4 rychlé divize a 3 zvláštní skupiny (dvě v síle pěší divize a jedna v síle pěší brigády). Větší část těchto sil byla předurčena proti Německu (61 %), menší proti Maďarsku (17 %) a minimální proti Polsku (2 %), zbytek zůstal v záloze (20 %). Obranu zesilovalo zhruba 260 těžkých a 9630 lehkých objektů stálého opevnění, z nichž značná část byla alespoň vyzbrojena. Nástup vojsk probíhal podle upravené varianty nástupového plánu VII, o čemž rozhodl 25. září hlavní velitel generál Krejčí. Oproti původním záměrům, které počítaly se soustředěním většiny armády na Moravě a jen dočasnou obranou Čech, došlo k přesunu řady svazků z Moravy do Čech a tím posílení obrany tohoto prostoru. Velení armády se k tomuto řešení uchýlilo patrně v důsledku nejistých informací o německé armádě a v obavě, že by se mohla omezit jen na okupaci pohraničních oblastí a nikoliv celého státu.

Souběžně s mobilizací probíhala také evakuace z ohrožených Čech na východní Moravu a západní Slovensko. Prozatím se týkala zbrojních podniků (např. plzeňská Škodovka se přemístila do Dubnice nad Váhom) a také mimořádně cenných věcí. Již 19. září 1938 byly v naprosté tajnosti přemístěny z Prahy do Žiliny korunovační klenoty a následoval i zlatý poklad. Na moravsko-slovenské pomezí byli evakuováni i rodinní příslušníci nejvyšších československých generálů, včetně rodiny generála Krejčího.

Dne 30. září 1938 rozhodla československá vláda za účasti prezidenta Edvarda Beneše po zvážení všech politických i vojenských faktorů přijmout podmínky tzv. mnichovské dohody čtyř mocností a odstoupit pohraniční oblasti. Toto rozhodnutí pochopitelně ovlivnilo další průběh mobilizace. Dne 1. října nařídil hlavní velitel generál Krejčí v ní i nadále pokračovat s tím, že opatření, která vyžadují finanční náklad (např. zřizování záložních nemocnic), nebudou realizována. Mělo se zastavit povolávání osob starších 40 let a přejímání motorových vozidel, koní i selské vozby. Dále bylo nařízeno propustit postupně všechny vojenské osoby, které o to požádají a pochází z odstoupeného pohraničí. Přestože rozkaz k ústupu z hranic vyvolal v armádě všeobecný nesouhlas, nedošlo k vážnějšímu narušení kázně. Jedinou výjimku představoval případ velitele záložního pěšího pluku u Prahy, který vyzýval své důstojníky k tažení na Prahu a svržení vlády.

O den později, tj. 2. října 1938, byly zastaveny transporty útvarů do nástupových prostorů. Stále se pokračovalo ve vyrovnávání schodků jednotlivých mobilizovaných útvarů, potvrzovalo se, že selská vozba je dodávána ve velmi špatném stavu a že přetrvává nedostatek nákladních automobilů. Plánované propouštění záložníků do pohraničí vyvolalo během 3. října u útvarů, zvláště týlových, nebezpečí ohrožení jejich bojeschopnosti a řádného fungování. Mimo to se u nich hromadily odevzdané zbraně a nepojízdná motorová vozidla, která neměl kdo opravit. Mobilizace se dokončovala v průběhu 4. října. I v nových podmínkách přetrvával nedostatek automobilů a koní, narůstaly opět schodky mužstva v důsledku propouštění záložníků. Byly zrušeny veškeré válečné objednávky a probíhala evakuace z vyklízeného pohraničí. Další den, tj. 5. října, se už v mobilizování útvarů nepokračovalo a osoby ani dopravní prostředky se nepovolávaly. Byly naopak vydány pokyny, aby si útvary připravily demobilizaci osob a dopravních prostředků i uložení materiálu, protože se připravoval demobilizační rozkaz. Ten byl na základě usnesení vlády vydán 6. října.

Celý proces demobilizace měl proběhnout ve čtyřech etapách během října 1938. I. etapa byla naplánována na 9. a 10. října, II. etapa pak na 11. října. Na II. etapu navázala III. etapa trvající od 17. do 19. října. Poslední, v pořadí IV., etapa se měla původně realizovat od 20. do 22. října, ale nakonec byla

odsunuta na 23. až 26. října. III. a IV. etapa demobilizace se však netýkala útvarů na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Zde, vzhledem k stále napjaté situaci a četným bojovým střetům s Maďarskem a Polskem, zůstala branná pohotovost zachována a k postupné demobilizaci došlo až koncem listopadu a počátkem prosince. Dodatečně nařízená V. etapa proběhla v celé republice 15. prosince 1938 a stala se tečkou za celou mobilizací.

Počty československé armády k 30. září 1938

Lhůty pro dosažení pohotovosti mobilizovaných útvarů:

	útvary "A" - prvosledové	útvary "B" - druhosledové
Hlavní velitelství	26. 9.	-
velitelství armád	29. 9.	-
velitelství sborů	28. 9.	29. 9.
velitelství divizí	28. 9.	29. 9.
bojové útvary Hlavního velitelství	29. 9.	-
bojové útvary armád	30. 9.	-
bojové útvary sborů	28. 9.	30. 9.
bojové útvary divizí	28. 9.	29. 9.
týlové útvary	27. 9. až 4. 10.	

Poslední aktualizace: 31.05.2003